

КИЇВСЬКА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ

МАГІСТЕРСЬКА ПРОГРАМА З ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВРЯДУВАННЯ

ДИПЛОМНА РОБОТА

«Захист державного кордону: як дезінформація впливає на спроможність України в цій сфері під час війни з російською федерацією»

Студент: Андрій ЛЕВКОВИЧ
Науковий керівник: Дмитро ЯРОВИЙ

Для здобуття освітнього ступеня: Магістр
за спеціальністю: 281 Публічне управління та адміністрування

Київ 2025

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	4
ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	7
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА.....	11
Аналітична рамка.....	12
Застосування ШІ.....	13
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	15
Обмеження.....	26
ВИСНОВКИ.....	27
ДОДАТКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36

АНОТАЦІЯ

Анотація. Незважаючи на наявність широкої академічної дискусії щодо поняття дезінформації, цікавим процесом є вивчення її впливу на силові структури в Україні під час війни з росією. Таке дослідження має сенс як з позиції розвитку наукової думки, так і в частині практичного застосування його результатів. Зокрема, відносна закритість та вертикальна інтегрованість силового блоку може стати перешкодою для проведення аналізу досвіду військовослужбовців у зв'язку з відсутністю бажання до відкритого спілкування цієї категорії громадян. Однак, враховуючи військову службу автора, пропонуються результати якісного дослідження, що ґрунтуються на матеріалах напівструктурованих інтерв'ю з особовим складом Адміністрації Державної прикордонної служби. В дослідженні висвітлено вплив неправдивої (викривленої) інформації на діяльність прикордонного відомства, зокрема дезінформації росії з 2014 року дотепер.

Ключові слова: дезінформація, місінформація, Державна прикордонна служба, війна України з росією.

Кількість слів: 8900

ВСТУП

Томас Гобс, знаний "філософ страху", говорив, що життя людини в природньому (додержавному) стані – самотнє, бідне, безпросвітне, тупе й коротке. З цього можна зробити висновок, що соціальний порядок і держава є взаємозалежними. Людині з сучасного світу очевидним видається і те, що справжнього соціального порядку з безпекою, з свободою без держави не існує і не може існувати. У високорозвинутих країнах органи державної влади зобов'язані проводити публічні дискусії з питань суспільно-політичного життя, що свідчить про врахування громадської думки в їх діяльності та дотримання ними основних принципів демократичного розвитку країни (Kyianytsia, 2022). Але як бути нам, українцям, на дев'ятий рік війни і на четвертий рік широкомасштабного вторгнення?

За результатами всеукраїнського опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології у період з 6 грудня 2024 року по 9 січня 2025 року, 46% респондентів надали пріоритет свободі над безпекою. Натомість 34% опитаних зазначили, що готові поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод в обмін на безпеку. Не змогли визначитися між двома запропонованими альтернативами 20% респондентів. Порівняно з серпнем 2022 року частка респондентів, які готові заради особистої свободи та гарантій громадянських прав наражатися на небезпеку, зросла з 35% до 46%, а частка тих, хто вважає безпеку важливішою, знизилася з 39% до 34%. Свобода і безпека – ось основні переконання українців на сьогодні. Звичайно ж, якщо спробувати пояснити відчуття українця раціонально, то просту відповідь знайти буде важко. Очевидно, що в кожного будуть свої причини відчувати такі емоції – втрата близьких людей, бажання перемогти, вплив певної суспільної думки чи навіть вітчизняної пропаганди. Однак такий стан справ породжує питання про те, що суспільство може зробити, щоб зменшити інерцію проблемних переконань. Перше раціональне рішення, що спадає на думку – люди повинні отримувати кращу інформацію. Однак більшість з нас переоцінюють роль раціонального мислення у визначенні нашої поведінки (Scheffer et al., 2022). І звичайно ж, розуміння стійкості переконань є, у певному сенсі, святим Граалем, якщо ми погоджуємося з Беконом, Спінозою та Пінкером у тому, що переконання є однією з головних перешкод для прогресу людства (Scheffer et al., 2022).

Поряд з цим, якщо перевагу свободи над безпекою можливо пояснити певною ірраціональною стійкістю переконань, яка сформувалася в українців під дією певних факторів, то безпека все одно займає чинне друге місце серед важливих питань наших громадян. Навіть в цілях сталого розвитку ООН, не найшанованішої організації в Україні станом на зараз, питання безпеки проходить "червоною ниткою" по всіх цілях - тому що людину завжди турбує і буде турбувати безпека власного життя, здоров'я та майбутнього для своїх дітей.

Тому на сьогодні, доки триває війна з російською федерацією, для нас, українців, питання безпеки – це в першу чергу питання національної безпеки. Однак питання національної безпеки є надзвичайно широким. Наприклад, національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз (*Про національну безпеку України*, б. д.). Тому, вважаючи питання національної безпеки важливим, не менш важливим видається дослідити впливи на неї під час війни на прикладі однієї з її складових. І очевидно, що як прикордоннику мені фахово цікаво дослідити саме вплив на прикордонну безпеку, оскільки це входить в сферу моїх інтересів.

В контексті забезпечення безпеки держави Україна Державна прикордонна служба (далі - ДПСУ) має гідне місце серед військових формувань та органів спеціального призначення. Основними завданнями, що покладаються на ДПСУ є забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні (*Про Державну прикордонну службу України*, б. д.). Однак під час дії воєнного стану ДПСУ водночас виконує функції як складова сил безпеки (як правоохоронний орган спеціального призначення), та як складова сил оборони (оскільки персонал в ДПСУ є військовослужбовцями) (*Про національну безпеку України*, б. д.).

Власне, будь-який вплив на якість виконання функцій та завдань складових сил безпеки і оборони також є виключно важливим і очевидно, що під час війни важливість такого питання зростає. Тому питання дезінформації, як інформації, яка навмисно створюється та поширюється для обману або маніпуляції громадською думкою (Sunstein, 2014), в частині впливу дезінформації на безпеку і оборону держави для України є дуже важливим та актуальним питанням.

Поняття дезінформації досить широко представлене в науковій літературі. Питання прозорого та неупередженого подання інформації перебуває на порядку денному у так званому "західному" світі досить давно. Наприклад, в кінці 80-х років Herman і Chomsky (2002) стверджували, що мас-медіа відіграють ключову роль у формуванні громадської думки. Однак ці ж дослідники в своїй роботі ілюструють систематичну невідповідність ЗМІ образу себе як постачальників тієї інформації, яка потрібна людям, щоб зрозуміти світ. Сучасний період зміщає фокус в питанні формування громадської думки на прикладі соціальних мереж та онлайн-платформ, таких як Tik-Tok і різноманітних підкастів, що дуже показово на прикладі результатів останніх президентських виборів в США, Simonetti і Steel (2024).

Враховуючи викладене, ця робота сфокусується на впливі дезінформації на спроможність держави в сфері захисту державного кордону в період з початку війни росії проти України, з початком широкомасштабного вторгнення за одинадцять років по

цей час (з 2014 року по 2025 рік). Такий проміжок часу пояснюється необхідністю проаналізувати вплив дезінформації, що розповсюджувалась російськими агентами впливу на Україну в частині захисту державного кордону.

Тому, враховуючи вищевикладене, аналітична проблема, яка розглядається в цій роботі, наступна: у зв'язку з очевидною, системною та сильною дезінформаційною кампанією російської федерації проти України з початку війни – чи впливала і як впливала вона на спроможність держави в сфері захисту державного кордону. Логічним також буде і аналітичне питання – якщо такий вплив був, яким чином та як саме він проявлявся. Гіпотези перед початком дослідження доцільно сформулювати дві: нульова, тоб-то дезінформація жодним чином не впливає на спроможність держави в цій сфері, і основна гіпотеза, що дезінформаційні кампанії, які вела росія, впливали на спроможність України захищати свій державний кордон, зокрема на діяльність ДПСУ.

Аналіз зв'язку та впливу дезінформаційних факторів буде забезпечено за допомогою якісних методів дослідження через проведення глибинних напівструктурованих інтерв'ю з військовослужбовцями-прикордонниками, які мали досвід служби безпосередньо на державному кордоні, проходили службу в лавах ДПСУ з початку війни з росією і наразі відповідають за певний напрям реалізації політики держави в сфері захисту державного кордону.

Дизайн дослідження – підтверджувальний. Оскільки гіпотези визначені, є сенс на підставі зібраних даних їх перевірити. Разом з тим, на підтвердження вибору пошукового аналізу могла б вплинути характер теми – дезінформація саме в сфері охорони державного кордону не надто охоплена академічною дискусією. Однак саме універсальність понять національної безпеки та дезінформації, важливість останньої під час війни, допускає використання певних аспектів академічної дискусії в цілому в межах цього дослідження.

Основною метою дослідження є популяризація наукової думки серед військовослужбовців, особливо прикордонників, наголошення на важливості протидії дезінформації, інформаційної стійкості та критичного мислення серед персоналу ДПСУ, а також надання практичних висновків з питань протидії дезінформаційним впливам.

Як і будь-яке дослідження, що проводиться за допомогою якісних методів, це дослідження мало класичні обмеження, такі як нездатність на сто відсотків перевірити правдивість відповідей респондентів; існуюча вірогідність, що деякі питання були респондентам незрозумілі, відносно маленька вибірка людей, тощо. Однак автором дослідження прийнято максимально можливих заходів, щодо мінімізації таких обмежень, а саме проведення роз'яснення категоріального апарату, уточнений опитувальник на підставі тестового інтерв'ю, обрано респондентів за всіма основними напрямками діяльності ДПСУ з позитивною діловою репутацією.

В цілому, з точки зору автора, дослідження проведено максимально об'єктивно.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Поширення неправдивої або неточної інформації – явище майже таке ж давнє, як і людські суспільства. (Karantai et al., 2021). Щоб досягти своїх цілей люди обманювали один одного з давніх давен і навіть людська мова містить механічну аберацію, що робить людське спілкування вразливим до маніпуляцій (Walsh, 2021). Однак, коли ми говоримо про дезінформацію, ми маємо на увазі дещо більше, ніж просто обман. Дезінформація включає всі форми неправдивої, неточної або оманливої інформації, розробленої, попередньо поданої та пропагованої з метою навмисного заподіяння шкоди суспільству або з метою отримання прибутку (за класифікацією HLEG, яка цитована (Karantai et al., 2021). І звичайно ж у наш час, коли часто технології розвиваються набагато швидше, ніж державна політика, яка може швидко застаріти (Kertysova, 2018), коли цифрові медіа загалом і соціальні медіа зокрема дозволяють користувачам створювати та підтримувати зв'язки як з людьми, відомими офлайн, так і з тими, хто відомий через комп'ютер (e.g., Ellison et al., 2011, процитовано Horp & Ferrucci, 2020), нарешті коли гібридна стратегія росії по відношенню до сусідніх країн підкреслює важливість всебічного розуміння російських методів впливу та того, як ці підходи спрямовані на внутрішні та зовнішні вразливі місця цільових держав (Nilsson, 2021) питання дезінформації та її похідних стає наріжним каменем функціонування сучасного суспільства як з точки зору України, так і світових тенденцій.

Але визначення, типологізація або категоризація дезінформації це непросте, багатогранне і дискусійне питання, яке широко обговорюється в наукових, аналітичних, журналістських колах, а саме поняття дезінформації і пов'язаних з нею процесів без проблем можливо знайти і в побутових суспільних обговореннях. Іноді зустрічається думка, що для дослідження впливу дезінформації її типологія та види нам не дуже потрібні, оскільки нас цікавить бінарний підхід – або дезінформація, або ні (Karantai et al., 2021). Однак особисто мені видається логічнішим підхід, коли виділяються три типи неправдивої інформації: місінформація, дезінформація та малінформація (Ireton et al., 2018), а також пропаганда, яка перетворює демократичну прихильність відкритому спілкуванню на інструмент домінування еліт (Pottle, 2022). Якщо конкретніше визначити три типи спотворення інформації, то: місінформація це неправдива інформація, яка не має на меті нанесення шкоди, дезінформація – інформація свідомо поширюється з метою нанесення шкоди і малінформація – справжня інформація, яка поширюється з метою завдання шкоди. Це може бути як конфіденційна інформація, так і інформація, вирвана з контексту (Kyza et al., 2020). Оскільки в подальшому в дослідженні ми будемо користуватися саме такою термінологією, необхідно вписати її в контекст важливості протидії дезінформації саме в Україні в сучасних реаліях, або спростувати цю важливість як таку.

Після початку війни з Росією у 2014 році, а особливо після широкомасштабного вторгнення 2022 року дискусія щодо дезінформації міцно переплітається з дискусіями про вплив гібридних дій авторитарних держав, соціальних медіа, штучного інтелекту на створення, розповсюдження та сприйняття інформації у суспільстві. Сучасні суспільства та їх збройні сили страждають від безпрецедентно широкого та швидкого поширення різноманітних форм неправдивої та шкідливої інформації внаслідок складних соціально-політичних, культурних і технологічних змін (Ventsel et al., 2024). Важливо розуміти, що поширення брехні в соціальних мережах не обмежується лише західними демократіями (Yan & Pan, 2023). Правий популізм в Європі, популізм в США, так звана фейкова інформація, глибокі фейки, створені штучним інтелектом – це виклики, з якими зустрічається український військовослужбовець нарівні з умовним канадським військовослужбовцем та будь-якими іншими громадянами Канади чи України. Неправдиві та неперевірені твердження в інтернеті можуть призвести не лише до помилкових переконань і помилкових дій, але й до ерозії довіри до інформаційної екосистеми, що зрештою загрожує спроможності суспільства вести обговорення, засноване на доказах, та досягати консенсусу (Kozyreva et al., 2020). Звичайно, деякі дослідники на підставі проведеного аналізу мають думку, що проблема фейкових новин не така серйозна, як спочатку вважалося після Brexit і воєн в США 2016 року (Allen et al., 2020; Grinberg et al., 2019; Guess et al., 2019; Guess, Lockett, et al., 2020; Guess, Nyhan, & Reifler, 2020, яка цитована (Kozyreva et al., 2020)). Але якщо ми говоримо про спільноту військовослужбовців, як доволі закриту вертикальну ієрархічну систему, досить монолітну групу, де думка, яка буде основою мислення та прийняття рішень, буде не результатом критичного мислення індивіда, а похідною від наказу командира чи підказки бойового побратима, то проблема примусу та маніпуляції інформацією розглядається зовсім з іншої логіки. Уявіть собі людей, які готові до дій, які сприймають інформацію лише від людей, яким довіряють особисто. Які легше сприймають інформацію, яка відображає та зміцнює їхні попередні переконання (упередженість підтвердження). Це також відомо як «ехо-камери» (Dutton et al., 2017; Flynn et al., 2017, яка цитована (Karantai et al., 2021)), але які виведені на зовсім інший, інстинктивний рівень, який на попередньому спільному досвіді групи в прямому сенсі забезпечував їй виживання на полі бою. Вони будуть мати спільне переконання, яке буде важливим для того, щоб відчувати себе частиною групи. Соціальні медіа вивели цей ефект блокування на інший рівень, оскільки обмін інформацією в «ехо камерах» має тенденцію зменшувати вплив інформації, яка суперечить переконанням (Scheffer et al., 2022). Така похмура картина, яка є цілком логічною, потребує дуже серйозного та системного підходу до боротьби з дезінформацією в секторі безпеки та оборони, оскільки наслідки недооцінки проблеми, або невміння знайти правильну тактику протидії таким загрозам можуть утворити кризу системи інформаційної безпеки. З іншого боку, сучасні ЗМІ, звідки

також беруть інформацію військовослужбовці як і всі інші громадяни України, зараз доповнюють телеграм-канали, штучний інтелект тощо. Сучасна людина не завжди здатна об'єктивно проаналізувати сучасні медіа, хоча нездорові медіа-екосистеми викликані не стільки браком медіа грамотності, скільки токсичним використанням медіа (McDougall & Rega, 2022). І якщо медіаграмотність займає важливе місце як у політичній, так і в медіа-риториці, коли шукається рішення для боротьби з місінформацією та поляризованим дискурсом (McDougall & Rega, 2022), в питанні дезінформації в оборонному секторі є сенс розпочати все ж таки з керівних документів.

Формально на сьогодні інформаційна безпека в Україні винесена на порядок денний. Наприклад, на законодавчому рівні у 2021 році з'явилася Стратегія інформаційної безпеки, затверджена рішенням Ради національної безпеки і оборони України. Вона визначає поняття інформаційної безпеки України як складову частину національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом (*Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»*, б. д.). Таке визначення однозначно має право на життя, оскільки по факту система інформаційної безпеки України, яка почала активно розвиватися лише наприкінці 2014 року, досить чутлива до різноманітних інформаційних загроз, оскільки раніше не випробовувалась у жорстких військових умовах (Katerynych, 2022). Також важливо зрозуміти, що ворожий вплив відбувається не лише на полі бою або через офіційні російські телевізійні канали, трансляції яких складаються з пропаганди і дезінформації. Ворожий вплив може відбуватися в ЗМІ, соціальних медіа, звичайних цивільних розмовах та інших невійськових середовищах. Інформаційна війна часто ведеться за допомогою цивільних осіб і випадкових перехожих, таким чином не представляючись громадськості, як діяльність іноземної держави (Ventsel et al., 2024). Однак серед численних досліджень впливів різних типів спотвореної інформації на цивільний сектор та сектор безпеки та оборони, дослідження щодо впливу саме на прикордонну безпеку держави нами не знайдені.

Ми існуємо в момент девіантної інформації. В останні роки стало зрозуміло, що певні типи девіантної інформації (наприклад, неправдива інформація, вкрай упереджена

політична інформація та теорії змови набули стійкого характеру (Horr & Ferrucci, 2020). Тому зрозуміти вплив викривленої, неправдивої інформації на спроможність держави в сфері захисту державного кордону є з однієї сторони, соціально-значущим питанням, а з іншої сторони – недослідженою або недостатньо дослідженою сферою.

Оскільки основою цього дослідження є якісні методи, я маю дві гіпотези (нульова та основна), які доцільніше називати припущеннями. Розуміючи гіпотетичну важливість впливу дезінформації на спроможність держави у сфері захисту державного кордону, припущення визначені наступним чином:

Нульове припущення – дезінформація жодним чином не впливає на спроможність держави в сфері захисту державного кордону. Можливо, вплив дезінформації був не таким значним, як інші фактори.

Основне припущення – дезінформація однозначно має конкретний вплив на спроможність держави у сфері захисту державного кордону.

Оскільки основою дослідження є інформація, зібрана з глибинних напівструктурованих інтерв'ю з військовослужбовцями-прикордонниками, Х буде власне прояви дезінформації чи дезінформаційних кампаній РФ, з якими зустрічалися респонденти під час війни, а Y буде їх визначення впливу. Тоб-то, їх конкретні судження та висновки, яких вони досягли під час військової служби та свого унікального досвіду в певній сфері діяльності ДПСУ. Також під час дослідження важливо довести, що вплив і певні зміни в політиці держави були спричинені саме дезінформацією, тому потрібно врахувати альтернативні фактори (наприклад, загальний вплив війни, нестачу ресурсів, внутрішні реформи тощо).

Тому, підсумовуючи викладене, основною в дослідженні пропонується **гіпотеза (припущення)**, що в період війни з російською федерацією, особливо під час широкомасштабного вторгнення, дезінформаційні кампанії російської федерації, та інші типи неправдивої інформації, що в будь-який доступний спосіб поширювались серед персоналу прикордонного відомства, мали вплив на діяльність органів та підрозділів Держприкордонслужби та, як наслідок впливали на прикордонну безпеку України в цілому. **Дослідницьким питанням** буде розуміння **як саме** здійснювався такий вплив і чи був цей вплив визначений **саме дезінформацією**.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Питання негативного впливу дезінформації є досить самоочевидним. Навіть незважаючи на активні бойові дії та війну в Україні питання дезінформації не сприймається пересічною людиною, як щось позитивне, на відміну від тієї ж пропаганди, яка за певних обставин може носити позитивний характер – наприклад, пропаганда здорового способу життя. Однак надмірна самовпевненість може привести до самообману, а колективна самовпевненість – до масового самообману. Тому ті, хто володіє темним мистецтвом масового обману, передбачають цю простоту правдивості людського сприйняття: те, що виглядає як реальне, захищається як реальне. Обман у масовій комунікації черпає свою силу в міфології (Walsh, 2021). Тому, аналітична проблема в дослідженні не сприймається як щось самоочевидне, а глибше досліджується за допомогою якісних методів, а саме шляхом використання напівструктурованих глибинних інтерв'ю. Негативний вплив дезінформації на діяльність Держприкордонслужби має бути доведено через свідчення очевидців або учасників такого впливу. Саме тому, з урахуванням неможливості проведення опитування всіх військовослужбовців ДПСУ, важливим завданням для об'єктивності дослідження було охоплення всіх сфер державної політики, що стосуються захисту державного кордону: фінансове забезпечення, забезпечення озброєнням та військовою технікою, морська справа, авіація, прикордонна служба, прикордонний контроль, боротьба з незаконною міграцією, будівництво, внутрішня безпека тощо. Аналітична проблема окреслюється наступним чином: якщо під час війни, коли всі доступні ресурси держави максимально спрямовані в першу чергу на оборону та безпеку, чому поняття дезінформації відіграє важливу роль і є актуальним в сфері захисту державного кордону? Чи приділяється такому поняттю належна увага в державі та Державній прикордонній службі зокрема? Чи є проблема дезінформації дійсно проблемою для ДПСУ та чи її вплив не перебільшено?

Коли ми вживаємо термін дезінформація, ми розуміємо, що на нашу увагу також заслуговують й інші поняття, які зустрічаються у визначеннях: типи, елементи та фази неправдивої інформації. Три типи: місінформація, дезінформація та малінформація (Ireton et al., 2018). Місінформація – це неправдива інформація, що розповсюджується без «злого умислу» і є результатом помилки, малінформація – правдива інформація, яка навмисно спотворюється чи викривлюється для маніпуляції. Під час глибинних інтерв'ю про ці терміни, нехай і неусвідомлено, постійно згадували респонденти, тож вони є важливими для розуміння контексту. Також цілком зрозумілим та логічним є припущення, що основним джерелом дезінформації має бути російська федерація, оскільки саме її структурам вигідне максимальне ослаблення нашої держави та дезорієнтація українського суспільства в цілому. Тому аналітичним питанням вбачаю наступне: як дезінформаційні кампанії російської федерації впливали на спроможність

України захищати свій державний кордон, зокрема на діяльність Державної прикордонної служби України?

Враховуючи, що війна з росією триває вже одинадцять років, слід від впливу ворожої дезінформації так чи інакше мав би лишитися в Україні – або в публікаціях в традиційних медіа, або в сучасних телеграм каналах чи соціальних мережах, що в свою чергу мало певний вплив на суспільство. Очевидно, що формування громадської думки суттєво залежить від рівня та якості інформації, що подається ЗМІ та їх впливу на суспільні цінності. Безперечно, що громадська думка в сучасному суспільстві є одним з головних показників розвитку демократії, отже інформація, на основі якої формується ця думка, має велике значення (Kyianytsia, 2022). Власне тому, після проведення неглибокого контент аналізу телеграм каналів, на підставі дослідження ГО «Детектор Медіа» щодо найпопулярніших телеграм-каналів в Україні, визначено так званих «агентів впливу», що розповсюджували фейкову інформацію (К. Ілюк et al., 2022). З наведеного списку взявши до уваги відверто проросійських блогерів, таких як канал Анатолія Шарія (706 тисяч підписників), Тетяни Монтян (511 тисяч підписників), Шейха Таміра (332 тисячі підписників) та Дмитра Васильця (317 тисяч підписників) які потенційно мали б бути джерелом дезінформації, насправді маємо невтішний результат: по ключовим словам «кордон», «державна прикордонна служба», «прикордонник» тощо якихось сталих системних дезінформаційних кампаній не знайдено. Формування громадської думки під впливом ЗМІ базується на сукупності сформованих суспільною більшістю уявлень, суджень та оцінок, а їх аксіологічна концепція конструюється на основі інформаційно-аксіологічного механізму забезпечення формування, відбору та трансформації цінностей в суспільстві (Kyianytsia, 2022). Звичайно ж, є вірогідність «підчищення» окремих постів авторами каналів, однак скоріш всього саме послідовних дезінформаційних кампаній, спрямованих проти прикордонників, на цих телеграм каналах не було. Саме тому було прийнято рішення основою дослідження взяти свідчення очевидців, офіцерів-прикордонників, які проходили службу під час війни з росією, мали управлінський досвід та могли зустрічатися з впливом дезінформації під час виконання своїх службових обов'язків.

Аналітична рамка

Враховуючи викладене, оскільки основою дослідження є інформація, зібрана з глибинних напівструктурованих інтерв'ю з військовослужбовцями-прикордонниками, Х буде власне прояви дезінформації чи дезінформаційних кампаній рф, з якими зустрічалися респонденти під час війни, а Y буде їх визначення впливу. Тоб-то, їх конкретні судження та висновки, яких вони досягли під час військової служби та свого унікального досвіду в певній сфері діяльності ДПСУ. Також під час дослідження

важливо довести, що вплив і певні зміни в політиці держави були спричинені саме дезінформацією, тому потрібно врахувати альтернативні фактори (наприклад, загальний вплив війни, нестачу ресурсів, внутрішні реформи тощо).

Тому **нульовою гіпотезою** буде наступна: дезінформація не мала вплив на діяльність Державної прикордонної служби України. Поряд з цим, **основною** в дослідженні пропонується **гіпотеза (припущення)**, що в період війни з російською федерацією, особливо під час широкомасштабного вторгнення, дезінформаційні кампанії російської федерації, та інші типи неправдивої інформації, що в будь-який доступний спосіб поширювались серед персоналу прикордонного відомства, мали вплив на діяльність органів та підрозділів Держприкордонслужби та, як наслідок впливали на прикордонну безпеку України в цілому. Таким чином, X можна вважати прояви дезінформації або будь якої іншої викривленої інформації (місінформації, малінформації) на діяльність Держприкордонслужби, а Y – наслідки такого впливу, а саме на безпекову ситуацію, фінансування, закупівлю майна, моральний стан, діяльність прикордонників, їх плани або тактику, на сприйняття громадянами України важливості захисту державного кордону тощо.

Однак виміряти вплив дезінформації непросто. Це не стала величина, як наприклад обсяги фінансування, які можливо обрахувати в тисячах гривень. Як наслідок, саме глибинні інтерв'ю дають враження осмисленості впливу дезінформації, його присутності або відсутності у відповідях респондентів. Для цього опитувальник було побудовано таким чином, щоб отримати максимальний обсяг цікавої для дослідження інформації: концептуалізація самого поняття дезінформації для респондента, її вплив на Y, перерахований вище, та визначення результатів досвіду боротьби з дезінформацією з пропозиціями для покращення інформаційної безпеки в ДПСУ.

Очікуваним результатом дослідження є доказ зв'язку негативного впливу дезінформації та діяльності служби, а також візуалізація цього доказу на конкретних прикладах та практичні рекомендації для зацікавлених осіб щодо покращення інформаційної безпеки.

Застосування III

Хоча загальноприйнятого визначення штучного інтелекту немає, цей термін можна розуміти як здатність системи виконувати завдання, характерні для людського інтелекту, наприклад такі як навчання та прийняття рішень. (Kertysova, 2018).

Під час дослідження застосовувалось два додатки, які використовують штучний інтелект – це «Transcriptor», за допомогою якого відбулось транскрибація попередньо записаних аудіо-файлів з респондентами в текст в форматі «Word», та коригування опитувальника за допомогою ChatGPT, в якому перевірялася логічність послідовності та

повноти побудованих запитань. Такий досвід не можна назвати повністю вдалим, оскільки транскрибація виявилася досить неякісною (нерозуміння ІІІ специфічної термінології, плутання слів та наголосів, змішування реплік інтерв'юера та респондента). Однак, незважаючи на такі недоліки, на думку автора правити готовий текст було набагато легше, ніж набирати його ручним способом з самого початку, тому використання цієї програми або її аналогів може бути рекомендоване для досліджень, в яких використовуються якісні методи.

Також слід відмітити, що коригування опитувальника науковим керівником виявилось набагато ефективнішим, ніж допомога ChatGPT, оскільки поради штучного інтелекту виявилися загальними та враховували специфіку цього конкретного дослідження. Також деякі додаткові уточнення було додано після першого пробного інтерв'ю з колегою (не ввійшло в дослідження), за допомогою якого, наприклад, з'явилася думка розмежувати дезінформацію, що могла походити від російської федерації, з усіма іншими видами дезінформації.

Аналіз готового матеріалу здійснювався виключно автором дослідження без застосування алгоритмів ІІІ, оскільки відносно невелика кількість інтерв'ю та тексту дозволила зробити це власноруч без втрати якості, та допомогла автору глибше інтегруватися в досвід респондентів для отримання найбільш об'єктивних, осмислених результатів дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оскільки дослідження було проведено за допомогою глибинних напівструктурованих інтерв'ю, два перших логічних питання, які постали перед їх проведенням – це складання якісного, повного опитувальника та підбір респондентів, які могли мати досвід в питанні, на яке мало б відповісти дослідження. Тому, опитувальник складено з урахуванням всіх необхідних питань по правилам складання таких документів та розділено на три частини: вступні питання, які допомагали респондентам налаштуватись на розмову; основні питання, що висвітлювали тему та заключні питання, які підсумовували матеріал, дозволяли респондентам зробити свої висновки та лягли в основу дослідження. Також метод напівструктурованих інтерв'ю дозволяв скоригувати деякі питання за необхідності (якщо інтерв'юер відчував, що розмова йде не в той бік), та глибше дослідити певні питання, якщо навпаки виявлявся досвід респондента в необхідному напрямку. Особливо ефективним такий підхід був для ситуацій, що стосувалися специфіки діяльності респондента або його особистих знань в частині дезінформації або місінформації. Тоб-то, якщо респондент відповідав ствердно на питання щодо особистого досвіду взаємодії з дезінформацією, і наводив конкретний приклад такої взаємодії, який однозначно підпадав під визначення дезінформації, то за допомогою додаткових питань інтерв'юер отримував повну картину ситуації, яка відбулась за участі з респондентом. Також слід зазначити, що перед проведенням дослідження опитувальник був двічі скоригований – першого разу науковим керівником, другий раз на етапі «тестового» («пробного») інтерв'ю, результати якого в дослідженні не враховувались.

Відбір респондентів здійснювався на основі власного досвіду взаємодії інтерв'юера з відповідними посадовими особами (так звана «ділова репутація», яка дозволяла відсіяти певних посадових осіб, що однозначно могли «сфантазувати» під час надання відповідей, або внаслідок певних особистісних якостей надати недостовірну інформацію), та з урахуванням наступних обов'язкових критеріїв: офіцерське звання, початок служби до 2014 року (до початку війни з російською федерацією), наявність досвіду служби «на місцях» для розуміння контексту. Виходячи з завдань, які виконує Держприкордонслужба, для охоплення всіх напрямків діяльності було проведено вісімнадцять інтерв'ю з представниками структурних підрозділів Адміністрації Держприкордонслужби, та одне інтерв'ю за інформаційним напрямком прикордонного відомства. Оскільки тема дослідження стосується впливу дезінформації, то зазначене інтерв'ю проводилось останнім (якщо точніше, передостаннім з технічних причин), несло визначальний характер та мало певним чином підтвердити (або спростувати) тенденції, окреслені в інших інтерв'ю. Під час всіх інтерв'ю з дозволу респондентів використовувався диктофон, після розмови відповідний запис переводився в формат

Word. Загальний час записаної частини всіх інтерв'ю (інформація, яка не мала ознак інформації з обмеженим доступом та могла бути використана в дослідженні з урахуванням його подальшої публікації) склав понад тринадцять з половиною годин. Напрямки, за якими проводились інтерв'ю, стосувались всіх аспектів діяльності прикордонного відомства та максимально охопили аудиторію, яка так чи інакше могла в межах своєї компетенції взаємодіяти з дезінформацією: фінансове забезпечення (безпосередньо фінансування, планування та оплата праці), житлово-експлуатаційне забезпечення, капітальне будівництво, продовольче забезпечення, морська охорона та авіація, напрямки організації прикордонної служби, боротьби з нелегальною міграцією, кадрового менеджменту, забезпечення озброєнням і військовою технікою, медичне забезпечення, оперативно-розшукова діяльність, внутрішня та власна безпека, аналітично-статистичний напрямок, професійна підготовка особового складу, охорона державної таємниці та міжнародне співробітництво. Також під час інтерв'ю виявилось, що основна частина респондентів має досвід служби в інших складових сектору безпеки та оборони, таких як Збройні сили України, Національна гвардія, Державна служба з надзвичайних ситуацій, що пояснювалося як навчанням в вузах, так і попереднім проходженням служби на контракті в інших силових структурах.

Інтерв'ю проводилися, як правило, в форматі «тет-а-тет» з використанням технічних засобів запису звуку, однак саме такий формат став причиною відмови декількох респондентів від надання інтерв'ю незважаючи на те, що такі розмови були повністю безособовими, даючи максимальну захищеність респонденту. Деякі з потенційних співрозмовників не виявили бажання залишати будь-які коментарі під запис, а деякі не захотіли спілкуватись на тему дезінформації по причині відсутності такого поняття в їх посадових обов'язках. Тим не менш, з переважною більшістю кандидатів проблем такого характеру не виникало.

Також безперечною перевагою став досвід військової служби інтерв'юера, що дозволило розмовляти з респондентами «однією мовою». Таким чином, постійні стосунки були встановлені ще до проведення інтерв'ю, що дозволило підійти до спірних питань, поставивши їх прямо (Rubin & Rubin, 2012), і отримати на такі питання досить конкретні, відверті відповіді. Таким чином, довіра респондентів, які погодились на інтерв'ю, не підлягає сумніву а їх щирість може вважатися правдивою.

Опитувальник за структурою складається з трьох блоків питань: вступні питання, які дозволяють познайомитися з досвідом респондента; основний блок, в якому зазначаються всі необхідні питання по суті; заключні питання, де формулювались висновки бесіди та надавалася можливість респонденту сказати все, що йому хотілося в межах теми дослідження. За відзивами респондентів опитувальник зарекомендував себе як комфортний, оскільки питання були в цілому зрозумілі, логічні та послідовні, а середня тривалість інтерв'ю не перевищувала однієї години.

В результаті дослідження виявилося, що всі респонденти зустрічалися з викривленою інформацією під час проходження військової служби, однак в основному це була місінформація – викривлена неправдива інформація робочого характеру від постачальників товарів та послуг («є такі ситуації, коли виходять фірми і пропонують те обладнання, яке нам потрібно, за цінами нижче ринкових, наприклад відсотків на 30. Потім, коли все йде до підписання угоди, то виходить, що у них цього обладнання немає» - респондент № 4, «насправді цей засіб не те, що настільки класний, щоб за нього платити ті гроші, насправді він такий самий, як і всі» респондент № 19), від підрядників на будівництві об'єктів («наприклад, в акті виконаних робіт написано: 5 цегляних перегородок зроблено. Приїжджаємо, фактично 4 з половиною, ще одна домуровується» респондент № 13), підпорядкованих підрозділів за різними напрямками діяльності Служби («йшла знизу. Вона могла бути не як дезінформація, щоб з метою щось нашкодити. Але вона просто була не така не чітка, неправдива ну, якщо без уточнень, розмита» - респондент № 2, «військова частина подає неправдиву інформацію, оскільки по певним причинам в/ч не може або не хоче цю інформацію адекватно зібрати, і надає певні умовні цифри, які, як виявляється, нічого спільного з реальністю не мають» респондент № 6, «збір даних йде через людину, вона по цим двом позиціям, не маючи повного набору даних, розуміє, що вона дезінформує по всій вертикалі ланку і робить це систематично» респондент № 11, «Навіть приходилося виїжджати в підрозділи на кордон, які відірвані від місця дислокації, і по суті, перевірка доводила, що інформація була викривлена, не надана належним чином» респондент № 4, «під час аналізу якоїсь інформації часто виявляється, що підрозділи вказали не ті цифри, можливо, свідомо, можливо, несвідомо, можливо, не перевірили, а можливо, так треба було» - респондент № 1) та від інших складових сектору безпеки і оборони («головний розпорядник любить часто дезінформувати, тобто на словах одне, на папері фактично потім інше» респондент № 1, «не тільки з підзвітними, навіть з структурними підрозділами, які не підпорядковані нам, також інколи буває, я маю на увазі взаємодіючи силові структури. Тому що структурні підрозділи не хочуть робити «зайву» роботу і хочуть перекласти її «на чужі плечі» респондент № 19). Як правило, за словами респондентів, така викривлена інформація не несла під собою основних ознак дезінформації («якщо казати про ситуацію в межах служби, то дезінформація здебільшого не зловмисна» респондент № 19), хоча в деяких випадках була досить системною та осмисленою – для приховання негативних результатів діяльності («прикрашення або приховування наявних фактів для того, щоб уникнути покарання за свої «промахи»» респондент № 17, «в деяких ситуаціях люди дають таку інформацію для того, щоб зберегти свою... Кар'єру, чи як сказати» респондент № 9) або для отримання певної вигоди («підрозділ дає недостовірну інформацію, тобто не на 100% розраховує потребу в твердому паливі. Ну наприклад, із певним запасом... а керівні документи цього не передбачають, щоб робити такі запаси» -

респондент № 2, «намагається обдурити, приплюсовує цю матеріальну допомогу в грошове, в обов'язкові виплати з надією отримати більше коштів» - респондент № 6).

Таблиця 1. Види викривленої інформації, з якою зустрічались респонденти		
Дезінформація (ЗМІ)	Місінформація на службі	Дезінформація на службі
18	15	8

Переважає більшість респондентів оцінює вплив дезінформації на безпекову ситуацію в Україні як негативний (13 респондентів «так» та 3 «можливо»), однак вплив на фінансування (4 респондентів «так», 6 «можливо») та на закупівлю озброєння та військової техніки (2 респондентів «так», 2 «можливо») з точки зору респондентів не такий очевидний. Цікавими є окремі приклади щодо дезінформації, наведені респондентами. По перше, це приклад щодо піару певних конкретних видів озброєння під час широкомасштабного вторгнення росії («дуже часто «піариться» певний конкретний виробник, певний конкретний засіб охорони або нападу, хай буде так. Він «на вустах» у високих чинів і в ЗМІ і відповідно всім він відразу стає потрібний і відповідно його ціна збільшується на 20, 30, 50 інколи на 100% і лише через те, що він всім потрібен одночасно» - респондент № 19). По-друге, це приклад, що стосується перерозподілу фінансування з Міноборони на користь Держприкордонслужби («на використання тих напрямків, щоб показати недоцільність участі прикордонників в тих чи інших процесах закупівель – так» - респондент № 18, «була розгорнута цілеспрямована кампанія, направлена на дискредитацію Держприкордонслужби на те, що це не наша справа, були обвинувачення, в тому числі в розкраданні коштів, в недосвідченості і Бог знає в чому ще» - респондент № 11). Також респонденти були майже одностайними щодо негативного впливу дезінформації на моральний стан прикордонників як громадян України (16 респондентів «так», 2 «можливо») та на сприйняття громадянами важливості захисту державного кордону (15 респондентів «так», 4 «можливо»).

Таблиця 2. Кількість ствердних позицій респондентів щодо визначення негативного впливу дезінформації на різні аспекти діяльності ДПСУ (відповіді «так» і «можливо»)				
На сприйняття громадянами важливості захисту державного кордону	На моральний стан прикордонників	На безпекову ситуацію	На фінансування ДПСУ	На закупівлю ОВТ
19	18	16	8	4

Влучними цитатами, яка характеризують загальний настрій щодо цих питань, є фрази респондента № 11 «Коли військовослужбовці частину свого розуму, своєї енергії спрямовують на «переварювання» цієї інформації, яка їх бентежить, дезінформація

завичай чіпляє, сидить у підсвідомості і не знаходить виходу. Така інформація забирає час, в тому числі робочий і військовослужбовець використовує цей час не на те, щоб виконувати свої обов'язки, а щоб думати, думати...» та респондента № 15 – «коли на прикордонників виливається бруд, доноситься дезінформація, що прикордонник це ворог, він хабарник, тощо. Будь-які страшні речі про наших колег говоряться і формується суспільна думка, що прикордонник це такий же бандит, як ті негідники, проти яких ми працюємо».

Щодо мобілізації до лав прикордонного відомства думки респондентів зійшлися на тому, що виділяти окремо мобілізацію до прикордонників від мобілізації інших складових оборони недоцільно (11 респондентів «так», 6 «можливо», з яких 10 вважають, що виокремлювати Держприкордонслужбу недоцільно). «Саме до прикордонного я б не розділяв, загалом до мобілізації є негативний ефект. Ті ж самі відеоролики про бусифікацію. Показують купу різних відео, правдивих, неправдивих, постановочних – а в людей складається негативне враження про мобілізацію» - респондент № 17, «По мобілізації дуже зараз важке питання, тому що в будь-якому випадку впливає. Знову ж таки, будуть про мобілізацію говорити тільки в основному про негатив. Якщо раніше, у 2022 всі бігли у військкомати і про мобілізацію ніхто не згадував, то зараз це як би зовсім інша історія» - респондент № 7, «раніше йшов військовий, наприклад 2022 рік, йому всі щось пропонували, пригощали і дякували. А зараз від військового ховаються, відвертаються, думають, а раптом ТЦК» - респондент № 16. Але є думка респондента № 9 - «знаючи зі свого досвіду особистого спілкування, то до нас люди більше йдуть в прикордонники, чим в ті самі Збройні сили. Це відбувається з різних причин. Як мені сказав один: каже, у вас забезпечення краще...». Також важлива думка респондента № 8, який вважає, що все суб'єктивно: «хто вже мобілізувався в підрозділ, просто потрапляє в різні колективи з різними керівниками. Тому відношення до людей може бути різним, тому і враження у кожного складається своє – в когось позитивно складається думка про саму структуру, а хтось категорично проти всього і починає розказувати, що державна прикордонна служба – це «повний капець»».

Окремого опису заслуговують приклади дезінформаційних кампаній саме російської федерації. Респонденти згадали декілька промовистих випадків з початком війни у 2014 році, а саме коли отримана дезінформація була частиною російської пропаганди або її результатом. По перше, респондент № 9 згадував сюжети про прикордонників на російському телебаченні: «російськими пабліками було розповсюджено інформацію, що в Луганському прикордонному загоні загинув хтось з місцевих мешканців, а територію загону захопили українські націоналісти. Це пам'ятаю точно. Канал «Звезда» показував сюжет на цю тему», «багато було схожих сюжетів, і про згорівшу техніку на кордоні – показують наш, прикордонний «уазік» згорівший і кажуть, що знищено націоналістів. Вони взагалі видавали будь-які наші підрозділи за

націоналістів». Також респондент № 17 пригадав зраду українських військових в Криму: «коли почалися події у 2014 році, дуже багато навіть моїх колег, а я до 2012 року проходив службу в Криму, то половина кого я знав, залишилися в Криму під дією цих інформаційних впливів», «я дзвонив, турбувався що з ними і не впізнавав людей, тому що говорили таке що... Я їх просто вже не розумів. То був явний вплив пропаганди, дезінформації». Цікавим є приклад респондента № 17 щодо випадку на донецькому напрямку, коли керівництву загону довелося домовлятися з місцевими жителями: «були випадки, коли наші курсанти приїхали у 2014 році на донецький напрям і до них виходять ці керівники бойовиків, типу місцеве населення збуджене, з такою думкою, що це приїхали бандерівці з заходу. То довелося керівнику запрошувати представників цих людей зайти у підрозділ і показати, що це курсанти приїхали на стажування. Але це спрацювало, люди заспокоїлися і розійшлися, конфлікт було вичерпано. А інакше могло б бути бойове зіткнення». Також досить цікавим з точки зору дослідження є випадок переміщення підрозділу прикордонників на «безпечні» позиції, які відразу були атаковані, описаний респондентом № 11, хоча він і не впевнений на сто відсотків, що це була дезінформація: «під час рекогносцировки того району, який був визначений нам, на базі тих даних про супротивника, які в нас були, той напрямок вважався достатньо безпечним. Але саме з цього напрямку був нанесений удар з території росії і кордони були посунуті... Наші підрозділи зазнали вогневого ураження і були посунуті. Наскільки інформація доводилась про цей безпечний напрямок на той час і чи це була дезінформація - в мене не було повної картини, я не мав доступу до всіх документів, які на той час були на цьому напрямку. Я займався трохи іншим. Але ця спроба переміщення пункту управління вона дійсно була і це було дуже схоже на дезінформацію». Респондент № 17 згадує захоплення важливого об'єкту ДПСУ на початку широкомасштабного вторгнення 2022 року таким чином: «в нас був запасний командний пункт центрального органу виконавчої влади, який був атакований і захоплений в перші дні війни. То це і є дезінформація, тому що підрозділи і керівництво було дезінформовано до початку війни і подальших можливих дій противника. І як наслідок сталася ця ситуація», однак респондент № 9 з ним не згідний «прикордонники були готові, наша розвідка спрацювала, аналітики теж працювали, сказали, що буде напад, то люди на кордоні знали, що буде напад і готувалися до цього». Квінтесенцією дезінформації від російської федерації є фейкові новини щодо мінування західного та південного кордонів українцями, та не пропущення за кордон хлопчиків 16-17 років. З цими проявами дезінформації боролися фахівці інформаційного забезпечення Держприкордонслужби. Респондент № 18 описує ці приклади так: «неодноразові були повідомлення про те, що Україна мінує свій кордон на західній ділянці, або на кордоні з Молдовою... В одному випадку було поширене відео начебто мін, які встановлюють українські прикордонники на кордоні з Молдовою, але фактично ми почали шукати,

звідки це відео і знайшли, що воно річної давності і з Колумбії... російські пропагандисти використали його як те, що Україна мінує свій кордон з Молдовою», «Інший подібний сюжет щодо мінування стосувався західної ділянки кордону і російські пропагандисти навіть відзняли сюжет, як на такій міні підірвало порушник державного кордону, в подальшому йому начебто повідривало ноги, а фактично потім в кадрі появився і начебто прикордонник», «Серед більш тонких, напевно, дезінформаційних моментів, які поширювала росія, або підтримувала росія, розганяючи це, був пов'язаний також з прикордонним контролем. Вони зазначають, що Україна перетворилася на гетто через те, що чоловікам з 18 до 60 відмовлено в перетині кордону на виїзд, за винятком тих категорій, кому дозволено. Окремо вони також поширювали наративи про те, що Україна посилює тиск на своїх громадян, обмежуючи можливість виїзду юнакам 16, 17 років і особливо цим темам вони досить часто приділяють увагу». Також респондент № 15 пригадує випадки російської дезінформації на деокупованих територіях: «під час окупації Чернігівщини, спілкуючись з нашими підрозділами, які приймали участь у безпосередньому відбитті збройної агресії російської федерації, при нанесенні вогневого ураження по цивільним об'єктам, по будівлям, де знаходилися цивільні люди, військовослужбовці країни агресора інформували, що це іде обстріл зі сторони українських військовослужбовців. Тобто насправді ця інформація не відповідала дійсності, вони тим самим скажімо так дезінформували місцеве населення і налаштовували, формували соціальну напругу в суспільстві на окупованих територіях, і налаштовували проти військовослужбовців Збройних сил України».

Таблиця 3. Впливи дезінформаційних кампаній рф

Опис випадку	Систематичні сюжети про прикордонники в на східному кордоні на російському телебаченні (2014 рік)	Потужна пропаганда та дезінформація під час незаконної анексії АР Крим (2014 рік)	Переміщення підрозділу прикордонників на нові, «безпечні» позиції (2014 рік) <i>(класифікація випадку як дезінформації не доведена)</i>	Дезінформаційні кампанії рф в ЗМІ щодо мінування кордону з Молдовою та країнами ЄС, фейкова заборона виїзду юнакам 16-17 років (2022-2025 роки)	Систематична дезінформація в/сл рф на тимчасово окупованих територіях Чернігівщини щодо обстрілів населених пунктів укр. підрозділами (2022 рік)
Результат впливу	Формування негативного іміджу силових структур України, де «українські силовики» = «погані бандерівці»	Зрада українських військових в Криму	Потужна атака передислокованих підрозділів на цих позиціях регулярними підрозділами рф з території рф, підготовлена засідка	Формування негативного іміджу України як країни-«гетто»	Налаштування місцевого населення проти Сил Оборони та України в цілому

Окремо також варто зупинитись на неочевидних прикладах дезінформації, про які згадували респонденти. Наприклад, респондент № 4 згадував про «позитивну дезінформацію» в межах своєї професійної компетенції: «наприклад, неправдиву інформацію надають військовослужбовцям, по лікуванню. Тобто, що Ваше лікування йде на покращення. Ви ще 5 днів і вже будете себе почувати краще. Ця неправдива інформація впливає і покращує лікування, так як у пацієнта немає негативних емоцій. Він себе настроює, що він уже виздоровлює. 50 відсотків всього лікування - це позитивна інформація для пацієнта. А якщо йому розказувати, як все погано, то він себе сам з'їдає». Респондент № 13 не має доказів, але не виключає, що причиною голосних журналістських сюжетів та негативної суспільної думки щодо проекту «Стіна» (інженерно-технічне облаштування українсько-російської ділянки державного кордону, що проводилось в 2015-2021 роках та включало в себе рів, вал, металевий паркан, КСП, рокадну дорогу, засоби відеоспостереження та реагування) є російський слід: «за кожним напрямком є певна інформація, яка є викривленою, і до цього потрібно ставитися обережно. По тому ж самому проекту «Стіна» - це урок для людей. До інформації з новин та від журналістів, від зацікавлених осіб теж потрібно ставитися критично. Всю інформацію потрібно перевіряти, тому що дуже багато інформації є «фейками», а враховуючи, що воєнний стан, може бути ворожа пропаганда, тому всю інформацію треба перевіряти і критично мислити». Респондент № 16 розвиває думку щодо цього проекту таким чином: «А про «Стіну» я спочатку у 2014 році вважав, що це безтолковий проект. Тобто, саме як стіна він безтолковий, тому що сучасний танк без інженерних засобів будь-який рів може подолати, загрибати, розстріляти тощо. Але коли почалася повномасштабна війна, то ми побачили, що будь-який рів, опорний пункт, бліндаж – це все стримує ворога і захищає, наших солдат...я безпосередньо говорив на місцях, то такі фактори, як просто хтось десь перейшов кордон, як було до 2014 року, десь худобу перегнали, десь ще щось, то коли облаштували паркан, рви, камери, то це все припинилось... інженерно-технічне облаштування кордону потрібне, і потрібне надійне, потужне озброєння, яка б не пустило російську федерацію».

Якщо ж охарактеризувати системність дезінформації, з якою стикається Служба, то за словами респондента № 18 ситуація така: «сказати, що щоденно йде недостовірна інформація по відношенню державного кордону, Служби то, на щастя, ні. Можливо, інші складові сектору оборони і безпеки стикаються з цим більше». Також важливо відмітити думку респондента № 18 щодо впливу саме галузевої дезінформації на особовий склад Служби: «Та дезінформація, яка стосувалася безпосередньо Державної прикордонної служби, я думаю, що вона ніяким чином не впливала на стан військовослужбовців відомства».

За результатами взаємодії з викривленою інформацією, та на підставі отриманого досвіду респонденти пропонували ідеї щодо підвищення стійкості

Держприкордонслужби до інформаційних загроз та пропозиції для покращення інформаційної безпеки в межах своєї компетенції. Також респонденти приводили приклади уроків з досвіду боротьби з дезінформацією.

Щодо уроків, які варто засвоїти:

- *кадри вирішують все* («треба щоб працювали підрозділи так званих «замполітів» або інших фахівців, які би надавали чи то в якихось групах прикордонників, чи то на електронних ресурсах, з якими працює персонал, надавали кожного ранку чи кожного дня додаткову інформацію, певні повідомлення» - респондент № 1, «Що з нею треба боротися, не допускати. І максимально чітко висловлювати певним посадовим особам задачі і передавати інформацію. Певні оперативні підрозділи цим мають займатися більше. Але кожен, в рамках своєї діяльності, теж має не допускати і перевіряти» - респондент № 7, «продовжити висвітлювати правдиву інформацію. Не реагувати негайно на критичну інформацію, яка може бути висвітлена. Спокійно розібратися, що до чого, що висвітлюється. Не біжимо, чекаємо. Розібралися, подивилися, поділилися, встановили достовірність інформації. Тоді вже можна далі робити висновки» - респондент № 9, «Потрібно мати дуже потужний кадровий потенціал, який може працювати на боротьбу з дезінформації, який фахово підготовлений, який розуміє що робити і як робити» - респондент № 11, «Завжди треба бути готовим і вкладати туди гроші, значні кошти і мати фахівців, які можуть і знають, як з цим боротися, тобто потрібні ресурси, люди і політична воля, щоб ці ресурси і людей направляти» - респондент № 17, «Вартує мати відповідні підрозділи моніторингу в першу чергу, щоб вчасно виявляти таку дезінформацію, такі наративи. Відповідні підрозділи, які будуть займатися аналізом, чого хоче досягти в даному випадку противник? Ну і, власне, будувати підрозділи стратегічних комунікацій, які мають все це узагальнювати під собою» - респондент № 18);

- *постійно працювати над собою* («Зараз такий час, що перейти десь на посилення, знайти першоджерело і перекласти може навіть перекладач в телефоні, кожен день міняється інформація і обстановка дуже швидкоплинна» - респондент № 2, «Військовослужбовцю взагалі потрібно вміти думати більш абстрактно. Виконувати ті обов'язки за посадою, які йому визначені державою. І вірити в краще майбутнє» респондент № 12, «потрібно підходити комплексно. І з особовим складом відповідні підрозділи повинні працювати, і кожний має теж сам підвищувати свій рівень свідомості» - респондент № 13);

- *будь-яка дезінформація базується на брехні* («Треба проводити роботу по роз'ясненню, з приведенням фактів, аргументів. Щоб дійсно виявити і доказати, що це була дезінформація» - респондент № 3, «не треба нам ховатися від громадськості і потрібно все ж таки бути трошки медійнішими. Якщо ми будемо просто мовчати, то цей

бруд і дезінформація будуть самі себе стимулювати, і люди будуть розносити цю дезінформацію ще більше» - респондент № 19);

- *довіряй, але перевіряй* («Для того, щоб ефективно виконувати поставлені завдання, потрібно мати достовірну інформацію, використовувати її в плануванні, виконанні своєї роботи. Проводити аналіз отриманої інформації, щоб виявити інформацію, яка не відповідає дійсності» - респондент № 4, «В будь-якому випадку перевіряти, аналізувати всю інформацію» - респондент № 5, «Роз'яснення - найбільш ефективний спосіб боротьби. Однак ця боротьба повинна бути постійною» - респондент № 6, «знайти першоджерело і встановити звідки взагалі ця інформація походила. Якщо джерело надходження інформації перевірене, то в принципі можна рахувати, що ця інформація може відповідати дійсності» - респондент № 15).

Щодо ідей підвищення стійкості:

- *ведення відповідної інформаційної політики та роз'яснювальної роботи* («Інформаційна політика певна щоб велася, з метою спростування деяких даних, які побутують в інтернет-просторі, телебаченні, ЗМІ... поширити інформування на робочі місця прикордонників... Було би сприйняття прикордонниками, персоналом служби інакше багатьох речей» – респондент № 1, «Роз'яснення, постійна робота. І підвищене грошове забезпечення для всіх військовослужбовців» - респондент № 3, «Просвітницька робота. Кваліфікація працівників повинна бути відповідна, досвід» - респондент № 4, «Збільшити медійну складову, соціальні мережі. Реклама, просвітництво» - респондент № 10, «не думаю, що певні навчання будуть ефективними, це просто втрата часу. Оці всі онлайн-курси і так далі – також. Та й «замполіти» на місцях приносять мало користі, їх ніхто не слухає. Щоб джерела були не лише у нас в Службі, а вони повинні мати загальне розповсюдження, в тому числі наші люди цю інформацію будуть отримувати. Цього достатньо» - респондент № 19);

- *розвиток критичного мислення особового складу* («Не сприймати одразу якусь там інформацію як правду... шукати першоджерело» - респондент № 2, «довіряти безпосередньо тільки перевіреним джерелам, або обов'язково перевіряти інформацію, і не з одного джерела, а з декількох джерел» - респондент № 7, «Продовження цих заходів, що ми говорили, по розвитку критичного мислення особового складу. Розказувати їм, що хлопці, не біжіть» - респондент № 9, «враховуючи, що воєнний стан, може бути ворожа пропаганда, тому всю інформацію треба перевіряти і критично мислити» - респондент № 13, «отримувати інформацію від перевірених джерел. Якщо військовослужбовці будуть здобувати інформацію тільки з перевірених медіа, телеканалів та від різних перевірених телеграм каналів, то в принципі протидіяти буде нічому, тому що вкласти в голову військовослужбовцю інформацію, яку він ну не отримує від сторонніх джерел, буде складно» - респондент № 15, «Кожна людина буде

якось реагувати на дезінформацію по своєму, тому важливе критичне мислення» - респондент № 17);

- проведення певних заходів відповідними підрозділами («ДПСУ стійка до загроз, але в будь-якому випадку краще проводити певні додаткові заняття, заходи, щоб утримувати цю стійкість» - респондент № 5, «зміни в законодавстві і нормативних актах повинні бути, щоб не допускати так сказати інформаційного «спаму». Міг би допомогти штучний інтелект» - респондент № 11, «на це є відповідні способи, методи і цим повинні займатись компетентні структури, компетентні управління, які повинні відповідно моніторити інформацію, інформаційні мережі, телеграм канали і вірно реагувати взагалі» - респондент № 12, «повинні бути певні підрозділи, які цим питанням будуть займатися» - респондент № 14, «Потрібно правильно розмежувати функції існуючих підрозділів і добитися виконання покладених на них завдань» - респондент № 16, «відповідні спеціальні підрозділи само собою мають бути підготовлені і займатися конкретною роботою, а не галочки ставити» - респондент № 17, «тримати хорошу команду» - респондент № 18).

Щодо пропозицій для покращення інформаційної безпеки в межах компетенції респонденти пропонували наступні заходи:

- для боротьби з місінформацією – організація чіткого доведення інформації для підпорядкованих підрозділів; постійне спілкування з відповідними посадовими особами з метою роз'яснення; організація виїздів та перевірок інформації на місцях; впровадження максимальної автоматизації процесів, забезпечення обов'язкових якісних випробувань відповідного обладнання та техніки перед її закупівлею (прийняттям на озброєння) (респонденти № 2, № 6, № 14, №19);

- для боротьби з дезінформацією – забезпечення обов'язкового електронного захисту інформації, засобів та каналів зв'язку; обмеження визначеного кола осіб, допущених до інформації з відповідним доступом; проведення необхідних тренінгів з міжнародними партнерами, що мають передовий досвід боротьби з дезінформацією; забезпечення висвітлення офіційної, відвертої, правдивої інформації з демонстрацією фактів, якщо це можливо (респонденти № 4, № 5, № 11, № 12, № 15, № 18).

Таблиця 4. Уроки з досвіду боротьби з дезінформацією, ідеї щодо підвищення стійкості та пропозиції щодо покращення інформаційної безпеки				
Уроки з досвіду	Кадри вирішують все	Постійно працювати над собою	Дезінформація базується на брехні	Довіряти але перевіряти
Ідеї щодо підвищення стійкості	ведення відповідної інформаційної політики та роз'яснювальної роботи	розвиток критичного мислення особового складу	проведення певних заходів відповідними підрозділами	

Пропозиції щодо покращення інф.безпеки	<i>Окремо для боротьби з місінформацією (автоматизація процесів, постійне спілкування з о/с, чітке доведення інформації до підрозділів)</i>	<i>Окремо для боротьби з дезінформацією (захист каналів зв'язку, тренінги з міжнародними партнерами, висвітлення правдивої інформації)</i>
--	---	--

Обмеження

«Будь яка дезінформація, коли вона викрита, то вона впливає на моральний стан» - респондент № 11.

Першим і дуже важливим обмеженням цього дослідження є факт обговорення лише тієї викривленої інформації, яка була класифікована респондентами як така. Іншими словами, якщо дезінформація була не викрита, то про її якість, вплив та наслідки її розповсюдження ми ніколи не дізнаємось.

Інші обмеження є класичними для якісного дослідження: вірна інтерпретація висловів респондентів та правильне розуміння ними запитань інтерв'юера; досить вузька вибірка респондентів; правдивість інформації, яку надають респонденти під час інтерв'ю; позиціонування респондентів себе під час проведення інтерв'ю (бажання бути кращими); можлива суб'єктивність автора дослідження, оскільки він є частиною спільноти респондентів – офіцером Державної прикордонної служби України.

Якщо перше обмеження знаходиться однозначно поза межами можливості на нього вплинути, то з другим блоком обмежень автором була проведена конкретна робота, а саме: підбір респондентів здійснювався на основі власного досвіду автора – посадові особи, які мали відповідну репутацію неправдивої людини, або людини, здатної «прикрасити» факти – відсіювалися. Також було проведено контрольне інтерв'ю з респондентом, в посадові обов'язки якого входить протидія дезінформації. Також проведено досить клопітку роботу саме з текстовою частиною інтерв'ю – категоріальний апарат уточнювався на етапі проведення інтерв'ю, опитувальник коригувався за допомогою тестового інтерв'ю, яке не увійшло в дослідження.

Також в частині обмежень варто згадати про факт проведення інтерв'ю виключно з діючими прикордонниками, хоча вплив дезінформації на сферу захисту державного кордону могли відчувати також і представники інших складових сил безпеки і оборони, що залучені до інтегрованого управління кордонами – Служба безпеки, Національна поліція, Міграційна служба, та Збройні сили під час широкомасштабного вторгнення тощо. Однак, в межах цієї роботи вплив на інші силові структури України не досліджувався.

ВИСНОВКИ

В цілому нульова гіпотеза (припущення) не підтвердилась – вплив дезінформації на діяльність Служби та, відповідно, на спроможність держави в цій сфері, однозначно фіксується респондентами та доводиться на багатьох прикладах. Однак водночас найчастіше викривлену інформацію, з якою зустрічались респонденти саме в своїй професійній діяльності (під час проходження служби), правильно класифікувати як місінформацію. Разом з тим, місінформація і дезінформація, за словами респондентів, визначального впливу на діяльність прикордонників під час війни з російською федерацією не мали. Місінформація впливала на підготовку матеріалів для керівництва Служби, планування, забезпечення та закупівлю певних зразків військової техніки, однак прямого та доведеного впливу місінформації саме на прийняття рішень керівництвом ДПСУ, або взаємозв'язок з критичним зниженням спроможності в сфері захисту державного кордону не знайдено. Разом з тим, дезінформаційні впливи російської федерації однозначно мали ефект на особовий склад Служби, його морально-психологічний стан, а також сприйняття громадянами важливості захисту державного кордону та відношенням до силових відомств в цілому. Не доведений вплив дезінформації росії на передислокацію підрозділі ДПСУ та великі інфраструктурні проекти типу «Стіна», хоча відповідні респонденти, з якими проводились інтерв'ю, суб'єктивно схильні вважати цей вплив таким, що мав місце. Також, аналізуючи відповіді респондентів можливо зробити висновок, що в питанні дезінформаційних впливів у 2014 році ситуація для прикордонного відомства була гіршою, ніж у 2022 році. Спрямованих саме на прикордонників впливів російської дезінформації та російської пропаганди було більше і вони мали практичний вплив на конкретні підрозділи прикордонного відомства: на організацію та проведення службової діяльності, моральний стан та поведінку особового складу, вірогідну дислокацію тощо. Також варто згадати припущення респондента, що відповідає за інформаційну політику Служби, що факт відсутності системних дезінформаційних кампаній саме проти прикордонного відомства пояснюється ширшою спрямованістю дезінформаційних кампаній проти України та суспільства в цілому. Тобто, вплив дезінформації на певні страхи та бажання суспільства (мобілізація, перетин кордону тощо), на слабкі місця України під час війни опосередковано впливає на діяльність Держприкордонслужби, а не навпаки.

Основні пропозиції респондентів щодо боротьби з дезінформацією такі: робота спеціальних підрозділів з інформаційного забезпечення та протидії дезінформації, розвиток критичного мислення серед військовослужбовців, систематичне доведення необхідної інформації особовому складу. І найцікавіший висновок, який є простим і дієвим водночас: кращим інструментом боротьби з дезінформацією є постійна звичка казати виключно правду. Швидко опублікована, обґрунтована правдива позиція,

поширена за допомогою офіційних джерел та розповсюджена в ЗМІ, є кращим захистом проти виявленої дезінформації і показує найкращий ефект (приклади з мінуванням західного кордону та поширеною дезінформацією щодо неможливості виїзду за кордон юнаків до 18 років).

Результати дослідження в розрізі проявів викривленої інформації в цілому (Додаток 1), проявів дезінформації росії (Додаток 2) та особливості та особисті переконання респондентів (Додаток 3) наведені у матеріалах до дослідження.

Додаток 1. Впливи викривленої інформації на діяльність ДПСУ

ДОДАТОК 1
ВПЛИВИ ВИКРИВЛЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ДПСУ

№ Інтерв'ю	Напрямок	X1	У наслідки для ДПСУ								
		прояви дезінформації в цілому або місінформація	Вплив в цілому на безпекову ситуацію (так/ні/не знає/можливо)	Вплив на фінансування (так/ні/не знає/можливо)	Вплив на закупівлю майна, обладнання, зокрема ОБТ (так/ні/не знає/можливо)	Вплив на моральний стан (так/ні/не знає/можливо)	На діяльність прикордонників (координація з іншими сил.структ., дотримання гром. порядку, відбиття агресії рф) (так/ні/не знає/можливо)	На плани або тактику прикордонників (переміщення підрозділів, рух бажених) (так/ні/не знає/можливо)	На сприйняття громадянами важливості захисту державного кордону (так/ні/не знає/можливо)	На зміни в ставленні до прикордонників (так/ні/не знає/можливо)	На мобілізацію до прикордонних підрозділів (так/ні/не знає/можливо)
1	Фінанси (планування та забезпечення)	місінформація від головного розпорядника, підпорядкованих структурних підрозділів, дезінформація в ЗМІ	так	ні	не знає	так	так	не знає	так	так	так, в цілому на всі силові структури
2	Житлово-експлуатаційне забезпечення	місінформація від підпорядкованих структурних підрозділів, дезінформація в ЗМІ	не знає	можливо	немає інформації	так	ні	не знає	так	так	не знає
3	Морська охорона	дезінформація в ЗМІ	так	ні	ні	так	можливо	не знає	можливо	не знає	не знає
4	Медичне забезпечення	місінформація від постачальників, підпорядкованих структурних підрозділів, дезінформація в ЗМІ	так	немає інформації	можливо (не системно)	так	не знає	так (переміщення підрозділу)	так	не знає	можливо
5	Продовольче забезпечення	місінформація від підпорядкованих структурних підрозділів, дезінформація в ЗМІ	так	ні	ні	так	можливо	так (рух транспорту)	так	так	так

ДОДАТОК 1
ВПЛИВИ ВИКРИВЛЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ДПСУ

№ Інтерв'ю	Напрямок	X1	У наслідки для ДПСУ								
		прояви дезінформації в цілому або місінформація	Вплив в цілому на безпекову ситуацію (так/ні/не знає/можливо)	Вплив на фінансування (так/ні/не знає/можливо)	Вплив на закупівлю майна, обладнання, зокрема ОБТ (так/ні/не знає/можливо)	Вплив на моральний стан (так/ні/не знає/можливо)	На діяльність прикордонників (координація з іншими сил.структ., дотримання гром. порядку, відбиття агресії рф) (так/ні/не знає				

ДОДАТОК 1
ВПЛИВИ ВИКРИВЛЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ДПСУ

№ Інтерв'ю	Напрямок	X1	У наслідки для ДПСУ								
		прояви дезінформації в цілому або місінформація	Вплив в цілому на безпекову ситуацію (так/ні/не знаю/можливо)	Вплив на фінансування (так/ні/не знаю/можливо)	Вплив на закупівлю майна, обладнання, зокрема ОВТ (так/ні/не знаю/можливо)	Вплив на моральний стан (так/ні/не знаю/можливо)	На діяльність прикордонників (координація з іншими сил.структ., дотримання гром. порядку, відбиття агресії РФ) (так/ні/не знаю/можливо)	На плани або тактику прикордонників (переміщення підрозділів, рух біженців) (так/ні/не знаю/можливо)	На сприйняття громадянами важливості захисту державного кордону (так/ні/не знаю/можливо)	На зміни в ставленні до прикордонників (так/ні/не знаю/можливо)	На мобілізацію до прикордонних підрозділів (так/ні/не знаю/можливо)
11	Закупівля ОВТ	можлива дезінформація РФ, місінформація від підпорядкованих структурних підрозділів, місінформація даних у відкритому доступі, дезінформація в ЗМІ	можливо	так (переказка фінансування від ЗСУ до ДПСУ)	так (закупівля ДПСУ ОВТ для ЗСУ)	так (якщо викрита)	так	так (у 2014 переміщення підрозділу на нове місце і його вогневе ураження противником)	так (до великої війни люди по іншому до цього відносились)	так	так, в цілому на всі силові структури
12	Протидія нелегальній міграції	місінформація від підпорядкованих структурних підрозділів, дезінформація від фізичних, осіб-нелегалів, дезінформація в ЗМІ	ні (в межах компетенції)	не знаю	немає інформації	так	можливо (питання до ДОРД)	немає інформації	так	так (під впливом інформації від перетину кордону медійними особами)	можливо, в цілому на всі силові структури
13	Капітальне будівництво	місінформація від підпорядкованих структурних підрозділів, дезінформація в ЗМІ	можливо	не знаю	немає інформації	так	так (проект Стіна)	не знаю	можливо	так	можливо, в цілому на всі силові структури
14	Менеджмент персоналу	місінформація від підпорядкованих структурних підрозділів, дезінформація в ЗМІ	так	можливо (в частині соціальних гарантій в/сл)	немає інформації	так	не знаю	не знаю	так (в частині бренду Служби)	так (позитив, російськ. в. корабель ід)	так, в цілому на всі силові структури

ДОДАТОК 1
ВПЛИВИ ВИКРИВЛЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ДПСУ

№ Інтерв'ю	Напрямок	X1	У наслідки для ДПСУ								
		прояви дезінформації в цілому або місінформація	Вплив в цілому на								

Додаток 3. Особливості та особисті переконання респондентів

ДОДАТОК 3 ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСОБИСТІ ПЕРЕКОНАННЯ РЕСПОНДЕНТІВ												
№ Інтерв'ю	Напрямок	Статус	С-ний підрозділ	Років вислуги	Служба в інших відомствах	Наявність досвіду служби в нижчестоящих органах	Чи пересікався з дезінформацією в цілому	Чи пересікався з дезінформацією рф	Чи достатнє фінансування за 2022-2025 роки (так/ні/більш-менш)	Які уроки можна вивести з досвіду боротьби з дезінформацією	Як підвищити стійкість до інформаційних загроз	Що зробити для покращення інформаційної безпеки в межах компетенції
1	Фінанси (планування та забезпечення)	Офіцер	АДПСУ	25	ДСНС	так	так	ні	більш-менш	треба щоб працювали підрозділи так званих «замкнотів» або інших фізлиць, які би надавали чи то в якихось групах прикормочників, чи то на електронних ресурсах, з якими працює персонал, надавали кожного ранку чи кожного дня додаткову інформацію, певні повідомлення	Інформаційна політика певна щоб вела, з метою спростування деяких даних, які побувають в інтернет-просторі, телебаченні, ЗМІ. Це, що повинен робити центр дезінформації при РНБО, його не всі чуять. Він не всюдиприсутній. Його, якщо би сказали, поширити інформування на робочі місця прикормочників. Було би сприйняття прикормочниками, персоналом служби інакше багатьох речей.	пропозицій немає
2	Житлово-експлуатаційне забезпечення	Офіцер	АДПСУ	15	ні	так	так	ні	так	Зараз такий час, що переїхати періодично і переслати може навіть переказати в телефоні, кожен день міняється інформація і обстановка дуже швидкозмінна	завжди перевіряти інформацію. Не сприймати одразу якусь там інформацію як правду. Не виключити, яка вона негативна чи позитивна - шукати періодично. Особливо це стосується інформації від наших ЗМІ з посиланням на посвідчення, наприклад, джерела, тому що часто поміняв, що вони переказують словами інформацію, щоб воно було «оплачено» суспільство	більше спілкування з людьми, частіше спілкування в загальних групах, щоб доводити інформацію, пояснювати методику роботи і вимоги, щоб люди не розуміли, а не тільки щоб інформація від них поступала більш якісніша
3	Морська охорона	Офіцер	АДПСУ	25	ЗСУ	так	ні (включно ЗМІ)	ні	ні	немає досвіду такої боротьби. Тому і важко		

ДОДАТОК 3
ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСОБИСТІ ПЕРЕКОНАННЯ РЕСПОНДЕНТІВ

№ Інтерв'ю	Напрямок	Статус	С-ий підрозділ	Років вислуги	Служба в інших відомствах	Наявність досвіду служби в несилових органах	Чи перебікає з дезінформацією в цілому	Чи перебікає з дезінформацією рф	Чи достатнє фінансування за 2022-2025 роки (так/ні/більш-менш)	Які уроки можна винести з досвіду боротьби з дезінформацією	Як підвищити стійкість до інформаційних загроз	Що зробити для покращення інформаційної безпеки в межах компетенції
10	Міжнародне співробітництво	Офіцер	АДІСУ	29	ЗСУ	так	так	ні	так	Не вистить, на дезінформацію, критично ставитись до джерел отримання інформації, та і вказати до будь-якої інформації потрібно ставитись критично. Не сприймати «на віру», звичайно. Критично сприймати і аналізувати	Збільшити медіуму складову, соціальні мережі. Реклама, просвітництво	грамотність, обізнаність що можна, а що ні
11	Закупівля ОВТ	Офіцер	АДІСУ	25	ЗСУ	так	так	можливо у 2014	так	Потрібно мати дуже потужний кадровий потенціал, який може працювати на боротьбу з дезінформацією, який фактово підготовлений, який розуміє що робити і як робити. У суспільства, у депутатів повинні бути певні заохочення, щоб вони під впливом дезінформації не дестабілізували роботу органів виконавчої влади	зміни в законодавстві і нормативних актах повинні бути, щоб не допускати так сказати інформаційного «смаку». Ми б хотіли мати потужний інтелект. Стандартизувати відповіді, вивчити «обіг». Мають, не одне і те саме, щоб запобігти на рівні листування, щоб запобігти накопиченню цих відповідей	доступ до інформації з обмеженим доступом потребує досконалого перекладу, перепародування, саме такі речі стоять перешкодою на тому, що в нас немає гарної нормальної системи обліку військового майна і те, що в нас немає переходів з відкритих до закритих мереж, тобто немає тих бар'єрів, які гарантовано будуть обмежувати доступ до інформації односторонньо відкритими для роботи
12	Протидія нелегальній міграції	Офіцер	АДІСУ	27	ні	так	так	ні	так	Військовослужбовцю вгадати потрібно вміти думати більш абстрактно. Виконувати ті обов'язки за посадою, які йому визначені державою. І вміти в краще майбутн		

Додаток 4. Опитувальник.

Додаток 4. Опитувальник

1. Вступні питання:

Ці питання допоможуть респонденту налаштуватися на розмову.

- Розкажіть, будь ласка, про ваш досвід роботи в сфері безпеки/прикордонної служби.
 - Як давно Ви служите/працюєте?
 - Що Вам подобається і що не подобається у Вашій службі?
 - Ким би Ви хотіли працювати, якби не служили в ДПСУ?
 - Чим конкретно Ви займаєтесь і які у Вас посадові обов'язки?
- Чи знайоме Вам поняття дезінформації?
 - Чи зустрічалися Ви з дезінформацією на роботі/службі?
 - Чи можете пригадати конкретний випадок, коли Ви або Ваші колеги зіткнулися з дезінформацією під час виконання службових обов'язків? Що саме і як відбулося, розкажіть будь-ласка трішки докладніше, якщо це можливо.
 - Яким чином Ви оцінюєте в цілому вплив дезінформації на безпекову ситуацію, зокрема захист кордону в Україні в період з 2022 по 2025 рік в межах своєї компетенції?

2. Основні питання:

Це серце інтерв'ю, де потрібно глибше дослідити тему.

Вплив на загальний контекст безпеки:

- Чи вважаєте Ви достатнім фінансування Держприкордонслужби під час широкомасштабного вторгнення (у період з 2022 по 2025 рік)?
- Чи були випадки, коли, на Вашу думку, дезінформаційні кампанії впливали на фінансове забезпечення ДПСУ або закупівлю необхідного обладнання?

Вплив на діяльність Державної прикордонної служби України:

- Як Ви думаєте, чи впливала дезінформація на моральний стан прикордонників?
- Які наслідки мали неправдиві чи спотворені відомості щодо ситуації на кордоні для діяльності прикордонників (наприклад, для координації з іншими силовими структурами, дотримання громадського порядку чи безпосередньо відбиття агресії росії)?
- Чи були випадки, коли прикордонникам доводилося змінювати свої плани або тактику через дезінформацію (наприклад, щодо переміщення органів чи підрозділів ДПСУ, чи руху біженців)? Можете розказати більш детально в межах своєї компетенції?

Додаток 4. Опитувальник

Вплив на громадську думку та підтримку:

- Як Ви вважаєте, чи впливала дезінформація на сприйняття громадянами важливості захисту державного кордону?
 - Як саме?
 - З Вашого власного досвіду, чи були зміни в ставленні до прикордонників під дією певних інформаційних впливів? На Вашу думку, чи можна вважати такі впливи дезінформацією?
- Чи можна говорити про ефект дезінформації на:
 - мобілізацію до підрозділів прикордонного відомства (наприклад, до прикордонних комендатур швидкого реагування);
 - дотримання прикордонного режиму;
 - закупівлю озброєння, боєприпасів, і військової техніки;
 - ситуацію з нелегальною міграцією та контрабандою.

За можливості конкретизуйте

Спільні дії з іншими державними органами:

- Чи знаєте Ви щось про стратегію боротьби ДПСУ з дезінформацією? Які заходи, на Вашу думку, були найефективнішими для протидії дезінформації в межах ДПСУ?

3. Заключні питання:

Ці питання дозволяють респонденту поділитися своїми думками на завершення.

- Які уроки можна винести з цього досвіду боротьби з дезінформацією?
- Як на вашу думку підвищити стійкість прикордонної служби до дезінформаційних загроз.
- Що на Вашу думку можна було б зробити для покращення інформаційної безпеки в межах Вашої компетенції?
- Чи є ще важливі моменти або факти, про які ви хочете додати, але не згадали раніше?

І фінальне: що Ви скажете собі, який через 20 років буде читати це інтерв'ю?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Люк, К., Олексій, П., & Рябоштан, І. (2022, Вересень 9). Від «Трухи» до Гордона: Найпопулярніші канали українського сегмента Telegram. detector.media. <https://detector.media/monitoring-internetu/article/202665/2022-09-09-vid-trukhy-do-gordona-naypopulyarnishi-kanaly-ukrainskogo-segmenta-telegram/>
2. Про Державну прикордонну службу України. (б. д.). Офіційний вебпортал парламенту України. Вилучено 28, Лютий 2025, із <https://zakon.rada.gov.ua/go/661-15>
3. Про національну безпеку України. (б. д.). Офіційний вебпортал парламенту України. Вилучено 28, Лютий 2025, із <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». (б. д.). Офіційний вебпортал парламенту України. Вилучено 22, Березень 2025, із <https://zakon.rada.gov.ua/go/685/2021>
5. Свобода, безпека, достаток: Думка українців під час війни. (б. д.). Вилучено 28, Березень 2025, із <https://dif.org.ua/article/svoboda-bezpeka-dostatok-dumka-ukraintsiv-pid-chas-viyni>
6. Christiano, T. (2022). Algorithms, Manipulation, and Democracy. *Canadian Journal of Philosophy*, 52(1), 109–124. <https://doi.org/10.1017/can.2021.29>
7. Herman, E. S., & Chomsky, N. (2002). *Manufacturing consent: The political economy of the mass media*. Pantheon Books.
8. Hopp, T., & Ferrucci, P. (2020). A Spherical Rendering of Deviant Information Resilience. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(2), 492–508. <https://doi.org/10.1177/1077699020916428>
9. Ireton, C., Posetti, J., & UNESCO (Ред.). (2018). *Journalism, «fake news» & disinformation: Handbook for journalism education and training*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

10. Kapantai, E., Christopoulou, A., Berberidis, C., & Peristeras, V. (2021). A systematic literature review on disinformation: Toward a unified taxonomical framework. *New Media & Society*, 23(5), 1301–1326. <https://doi.org/10.1177/1461444820959296>
11. Katerynych, P. (2022). Comparative analysis of the information security environment in Ukraine and Poland (survey of journalists and editors). *Communication & Society*, 35(4), 37–53. <https://doi.org/10.15581/003.35.4.37-53>
12. Kertysova, K. (2018). Artificial Intelligence and Disinformation: How AI Changes the Way Disinformation is Produced, Disseminated, and Can Be Countered. *Security and Human Rights*, 29(1–4), 55–81. <https://doi.org/10.1163/18750230-02901005>
13. Kozyreva, A., Lewandowsky, S., & Hertwig, R. (2020). Citizens Versus the Internet: Confronting Digital Challenges With Cognitive Tools. *Psychological Science in the Public Interest*, 21(3), 103–156. <https://doi.org/10.1177/1529100620946707>
14. Kyianytsia, I. (2022). Axiological Fundamental Pillars of the Formation of Public Opinion in the Media. *Economic Affairs*, 67(5). <https://doi.org/10.46852/0424-2513.5.2022.22>
15. Kyza, E. A., Varda, C., Panos, D., Karageorgiou, M., Komendantova, N., Perfumi, S. C., Shah, S. I. H., & Hosseini, A. S. (2020). Combating misinformation online: Re-imagining social media for policy-making. *Internet Policy Review*, 9(4). <https://doi.org/10.14763/2020.4.1514>
16. March, E., & Springer, J. (2019). Belief in conspiracy theories: The predictive role of schizotypy, Machiavellianism, and primary psychopathy. *PLOS ONE*, 14(12), e0225964. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0225964>
17. McDougall, J., & Rega, I. (2022). Beyond Solutionism: Differently Motivating Media Literacy. *Media and Communication*, 10(4). <https://doi.org/10.17645/mac.v10i4.5715>

18. Nilsson, N. (2021). Between Russia's 'Hybrid' strategy and Western Ambiguity: Assessing Georgia's Vulnerabilities. *The Journal of Slavic Military Studies*, 34(1), 50–68.
<https://doi.org/10.1080/13518046.2021.1923992>
19. Pottle, J. (2022). "The Greatest Flood of Mass Suggestion": John Dewey, Propaganda, and Epistemic Costs of Social Organization. *The Journal of Politics*, 84(3), 1515–1527. <https://doi.org/10.1086/715997>
20. Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (Third edition). SAGE.
21. Scheffer, M., Borsboom, D., Nieuwenhuis, S., & Westley, F. (2022). Belief traps: Tackling the inertia of harmful beliefs. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(32), e2203149119.
<https://doi.org/10.1073/pnas.2203149119>
22. Steele, I. S. and A. (2024, Листопад 8). *Trump's Win Cemented It: New Media Is Leaving the Old Guard Behind*. WSJ. <https://www.wsj.com/business/media/new-media-social-media-presidential-election-591b0644>
23. Sunstein, C. R. (2014). *Conspiracy Theories and Other Dangerous Ideas*. Simon & Schuster.
24. Ventsel, A., Hansson, S., Rickberg, M., & Madisson, M.-L. (2024). Building Resilience Against Hostile Information Influence Activities: How a New Media Literacy Learning Platform Was Developed for the Estonian Defense Forces. *Armed Forces & Society*, 50(4), 1021–1041.
<https://doi.org/10.1177/0095327X231163265>
25. Walsh, R. L. (2021). An Inquisition for Propaganda and Mass Deception: Deposing the Neolithic Mind. *Frontiers in Communication*, 6, 636292. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.636292>
26. Yan, W., & Pan, Z. (2023). Believing and Sharing False News on Social Media: The Role of News Presentation, Epistemic Motives, and Deliberative Thinking. *Media Psychology*, 26(6), 743–766.
<https://doi.org/10.1080/15213269.2023.2208363>